

Резюме

Ливинская К. Б. Монополизация адвокатской деятельности: проблемные вопросы.

В статье автор рассматривает преимущества и недостатки института адвокатской монополии. Исследуются законопроекты, позиции практиков и теоретиков по проблемному вопросу, анализируется зарубежный опыт монополизации адвокатской деятельности. На основе изложенного материала автор предлагает изменения в Закон Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» и собственный подход к внедрению адвокатской монополии в Украине.

Ключевые слова: адвокатская монополия, адвокатура Украины, анализ законопроектов, институционализация адвокатуры.

Summary

Livins'ka K. Monopolization of advocacy: challenges and issues.

In this article author considers problems monopolization of advocacy. Author research the legislation, practitioners and theorists on problematic issues explore foreign experience monopolization. On the basis of the material the author proposes amendments to the Law of Ukraine and it's own approach to the introduction of legal monopoly in Ukraine.

Key words: advocate, monopolization of advocacy, research the legislation.

УДК: 341.24:341.176(4)

Я. Г. ОЛЕНІНА

Яна Геннадіївна Оленіна, студентка II курсу магістратури юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ
ПРО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ ТА БОРТЬБУ З ЦИМИ ЯВИЩАМИ 2011 РОКУ
(ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА ФІЗИЧНОГО НАСИЛЬСТВА)
В КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

Насильство щодо жінок та домашнє насильство є гострими соціальними проблемами, вирішення яких лежить у правовій площині. Випадки вчинення такого насильства завжди характеризуються високою латентністю, що пояснюється побоюваннями з боку жертв звертатися за допомогою, прагненням вирішити конфлікт у сімейному колі, неналежною реакцією на них з боку правоохоронних органів та відсутністю дієвих механізмів захисту жертв цього насильства.

Світова спільнота тривалий час опікується питаннями протидії зазначеним видам насильства. Одним із заходів такої протидії стала Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), що була відкрита для підписання 11 травня 2011 року. 7 листопада 2011 р. Україна підписала Конвенцію, проте нині триває підготовка до її ратифікації. Необхідність дотримання Україною своїх міжнародних зобов'язань зумовлює потребу в імплементації відповідних положень Конвенції в національне законодавство, що в кінцевому підсумку має призвести до створення ефективних інструментів протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству. Якісна імплементація неможлива без ґрунтовного аналізу положень законодавства України на предмет відповідності вимогам Конвенції. Враховуючи те, що ступінь кореспондування не завжди є повним, постає проблема вдосконалення національного кримінального законодавства в цій частині.

Проблему насильства в науці кримінального права досліджували Л. Д. Гаухман, І. І. Давидович, К. П. Задоя, В. В. Іванова, Р. А. Левертова, В. О. Навроцький, М. І. Панов, В. І. Симонов, О. М. Храмцов, С. Д. Шапченко, С. С. Яценко, Р. Д. Шарапов та інші. Питання насильства щодо жінок висвітлювали у своїх працях такі вчені, як К. І. Ілікчієва, А. С. Колесова, Т. П. Матюшкова, Т. І. Шевчук. Безпосередньо оцінкою відповідності законодавства України вимогам Стамбульської конвенції займалися М. І. Хавронюк, Г. О. Христова, Х. Тручеро Куевас.

У межах аналізу кримінального законодавства України на відповідність вимогам Стамбульської конвенції в частині психологічного насильства виникає потреба визначення проявів психологічного насильства, уточнення термінологічних розбіжностей вживання понять «психологічне» та «психічне насильство», з'ясування особливостей перекладу українською мовою деяких термінів, що вживаються в Конвенції, окреслення проблем кореспондування норм національного кримінального законодавства та положень Конвенції, доцільність криміналізації деяких проявів психічного насильства. У контексті дослідження повноти відображення КК України положень Стамбульської конвенції щодо фізичного насильства є необхідність співставлення наслідків застосування такого насильства в кримінальному праві України та за підходом Конвенції, а також пошуку шляхів наближення національного законодавства до вимог Конвенції.

Метою статті є аналіз положень Стамбульської конвенції щодо психологічного та фізичного насильства на предмет їх імплементації в кримінальне законодавство України, що передбачає визначення положень Кримінального кодексу України, які кореспондують з положеннями Конвенції, з'ясування ступеня такого кореспондування, виявлення положень Конвенції, які не мають часткового чи повного відображення в КК, а також вироблення конкретних пропозицій по вдосконаленню КК України.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами застосовується до всіх форм насильства стосовно жінок, у тому числі домашнього насильства. У ст. 3 Конвенції наведено визначення поняття «насильство стосовно жінок», що розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства щодо жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті. Відповідно до цієї ж статті Конвенції домашнє насильство означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні. При цьому в аспекті захисту жертв домашнього насильства Стамбульській конвенції притаманна гендерна нейтральність, оскільки відповідно до її статті 3 жертвами такого насильства можуть бути будь-які фізичні особи.

Характеристика психологічного насильства у ст. 33 Конвенції зводиться до двох його проявів: примушування («coercion»)* та погроз («threats»). Водночас у Пояснювальній записці до ст. 33 Конвенції йдеться про те, що тяжке порушення психічної цілісності особи може бути спричинене різноманітними засобами та способами (п. 180).

Насамперед слід звернути увагу, що в Конвенції йдеться про «психологічне насильство» («psychological violence»). У КК України вживається виключно слово «психічний» (наприклад, «психічний примус» у ст. 40; «психічне насильство» у ч. 2 ст. 180 КК України тощо). На думку К. І. Лікчієвої, «вживання терміна «психологічне насильство» є некоректним, адже словоформа «психологічний» є прикметниковою формою слова «психологія» та означає «належний до психології», а оскільки вплив на науку можливий лише у вигляді наукової діяльності, то поняття «психологічне насильство» не може існувати»¹.

Проблема розмежування характеристик «психологічний» та «психічний» притаманна не лише кримінальному праву. У психологічній літературі точиться дискусія щодо співвідношення понять психологічного та психічного здоров'я. Найбільш поширеним є підхід, відповідно до якого психічне здоров'я – це стан душевного благополуччя, що характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечує адекватну умовам навколишнього середовища регуляцію поведінки людини. Психологічне здоров'я, у свою чергу, є певним рівнем розвитку та досконалості форм і способів взаємодії індивіда з навколишнім середовищем; певним рівнем особистісного розвитку². Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає слово «психологічний» не тільки у значенні «стосується психології», а також як «пов'язаний з психічною діяльністю людини». Прикметник «психічний» означає: «який стосується психіки», «пов'язаний із внутрішнім світом людини, її настроєм, почуттями тощо», «пов'язаний із порушенням психіки»³.

Аналіз змісту вказаних понять дає можливість стверджувати, що вжите в Конвенції словосполучення «психологічне насильство» та «психічне насильство», зазначене в КК України, є тотожними поняттями (хоча цей термін в КК і не є поширеним, в доктрині кримінального права прояви психічного насильства відповідають проявам психологічного насильства, переліченим у ст. 33 Конвенції). Зважаючи на те, що немає усталених підходів до тлумачення понять психологічного та психічного насильства, така відмінність в термінології не є принциповою. На нашу думку, коректним є підхід КК України. Термін «психічне насильство» є більш влучним з семантичної точки зору, оскільки об'єктом посягання в таких випадках є саме психіка особи.

Аналіз положень КК України свідчить про те, що в ньому відсутні специфічні норми, які встановлюють відповідальність за психічне насильство щодо жінок або прояви домашнього психічного насильства. Натомість на сьогодні норма, що встановлює таку відповідальність, міститься в Кодексі України про адміністративні правопорушення (ст. 173-2). У межах розділу II ОЧ КК кримінально караними є окремі види психічного насильства, такі як доведення до самогубства (ст. 120 КК України), погроза вбивством (ст. 129 КК). Очевидно, до них також можна віднести заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (за ознакою «що спричинило психічну хворобу»), катування (ст. 127 КК) у тих випадках, коли заподіяння сильного морального страждання відбувається без застосування фізичного насильства. Крім того, психічне насильство відображається в КК в якості ознаки багатьох юридичних складів злочину, поєднуючись з фізичним насильством

* У Конвенції також вживається слово «forced», перекладене українською мовою як «примусовий». Відповідно до п. 196 Пояснювальної записки до Конвенції цей термін включає психологічне та фізичне насильство, що вступає в суперечність з правовою природою «coercion» (примушування) як прояву виключно психічного насильства. На наш погляд, така колізія обумовлена проблемою перекладу, оскільки обидва слова мають різне стилістичне забарвлення: «coercion» має політичне значення, що також може перекладатися як «заклякування», а «forced» походить від англійського іменника «сила» (force), тому семантично має охоплює всі форми застосування насильства. У Конвенції зазначено, що «coercion» є одним із проявів психічного насильства, а «forced» – більш широке поняття, що включає фізичне та психічне насильство, тому проблема їх розмежування постає лише при перекладі тексту Конвенції. Її вирішення можливе у перекладі «forced» українською як «насилницький», що з урахуванням відповідних роз'яснень п. 196 Пояснювальної записки має усунути вказані суперечності.

(наприклад умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю* (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК); умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене з метою залякування потерпілого або інших осіб** (ч. 2 ст. 121 КК)). В інших розділах ОЧ КК психічне насильство виступає в якості самостійного злочину (наприклад, у ст. ст. 266, 345, 346, 350, 377, 398, 405, ч. 2 ст. 431 (зокрема, насильство над іншими військовополоненими передбачає і психічне насильство), ст. 433 (аналогічно з ч. 2 ст. 431), ч. 2 ст. 444) або є елементом об'єктивної сторони іншого складу злочину (наприклад, ч. 1 ст. 152 КК).

Сам термін «психічне насильство» вживається лише у ст. 180 КК України. У більшості випадків для характеристики психологічного насильства законодавець використовує термін «погроза» з прив'язкою до різновиду фізичного насильства або із зазначенням блага, якого погрожують позбавити. Комплексний аналіз норм КК України дає можливість зробити висновок про те, що фізичному насильству протиставляється не психічне насильство, а погроза (наприклад, ст. 346 «Погроза **або** насильство щодо державного чи громадського діяча»; ст. ст. 350; 377; 398; 405 КК України). Аналогічна тенденція прослідковується і в правозастосовній практиці (п. 8 постанови Пленуму ВСУ від 26 грудня 2003 р. № 15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень», де Пленумом ВСУ ототожнюються поняття психічного насильства і погрози). Такий підхід не виправдано звужує зміст психічного насильства виключно до погроз, в той час як погроза становить лише один з багатьох проявів психічного насильства***.

Щодо «**примушування**», то дане поняття широко використовується в нормах ОЧ КК України як для позначення діяння (наприклад, ст. 154 КК), так і для характеристики інших елементів юридичного складу злочину (наприклад, мети – ч. 2 ст. 122; ст. 127; способу – ч. 2 ст. 142 КК України)****. Однак не можна говорити, що в усіх нормах примушування розуміється однаково. Зокрема, у ст. 120 та ч. 2 ст. 142 КК України примушування може полягати як у фізичному, так і у психічному насильстві⁶; за ст. 154 КК примушування розглядається в контексті сексуального насильства як психічний вплив, який не має характеру погрози, властивої для згвалтування⁷. Як прояв психічного насильства примушування може розглядатися у ст. 174; ч. 2 ст. 180; ч. 1 ст. 258-1; ч. 1 ст. 280; ч. 3 ст. 300; ч. 4 ст. 301; ч. 1 ст. 303; ст. 355; ч. 1 ст. 373 КК України.

У межах ЗЧ КК України вживається поняття «*примус*» (зокрема, у ч. 4 ст. 27 він є однією з форм схилення підбурювачем іншого співучасника до вчинення злочину; у ч. 2 ст. 40 КК питання про заподіяння шкоди правоохоронювані інтересам під впливом психічного примусу вирішується за правилом крайньої необхідності). Примус за ч. 4 ст. 27 КК України є проявом фізичного і психічного насильства⁸. Зміст примусу за ч. 2 ст. 40 КК України включає вплив на психіку особи з метою змусити її всупереч її волі до вчинення певних протиправних дій або до протиправної бездіяльності⁹. Такий примус відрізняється від психічного насильства в розумінні Конвенції і за наслідками його застосування: у ч. 2 ст. 40 КК України примус має наслідком змушення особи до вчинення злочину, а за ст. 33 Конвенції – тяжке порушення психічної цілісності.

Із наведеного вище випливає, що поняття *психічне насильство* в КК України знайшло своє відображення в багатьох нормах. Очевидно, що *ступінь кореспондування* таких норм та положень Конвенції не можна назвати повним. Серед основних проблем потрібно відзначити:

1) відсутність цілісного уявлення в КК України про психічне насильство та визначення його основних проявів на противагу ст. 33 Конвенції, в якій чітко визначено два основні прояви психологічного насильства – примушування та погрози;

2) у Конвенції наголошується на *тяжкому порушенні психічної цілісності особи* як необхідній умові криміналізації психологічного насильства, однак зміст цього поняття не розтлумачено ані в Конвенції, ані в Пояснювальній записці до неї. У п. 180 Пояснювальної записки йдеться не тільки про тяжке порушення, а також про *ушкодження* психічної цілісності особи, що можуть бути спричинені різноманітними засобами та способами. Очевидно, що ці поняття є оціночним. На наш погляд, *тяжке порушення психічної цілісності* можна розглядати як своєрідну психічну травму, що передбачає глибокі емоційні страждання особи. При цьому слід зважати на зазначене в Конвенції формулювання «*seriously impairs*» (тяжке порушення), що передбачає серйозні негативні наслідки для психічної цілісності особи. Також варте уваги те, що в Конвенції йдеться про психічну цілісність, а не психічне здоров'я особи, що дозволяє тлумачити відповідні положення більш широко.

Згідно з ч. 1 ст. 121 КК України умисне тяжке тілесне ушкодження серед іншого може спричинити *психічну хворобу*. Згідно з п. 2.1.5 Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6, «до психічних захворювань не можна відносити пов'язані з ушкодженням реактивні стани (психози, неврози). Ушкодження ква-

* Відповідно до п. 8 ППВСУ від 07.02.2003 № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи»: «умисне вбивство визнається вчиненим з особливою жорстокістю, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих ... психічних чи моральних страждань, а також якщо воно ... вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань».

** Спричинення іншій людині тілесних ушкоджень тут виступає засобом психічного впливу на неї або будь-яких інших осіб⁴.

*** Так, на думку О. М. Храмцова, психічне насильство не обмежується тільки погрозами. До них він також відносить систематичне приниження честі та гідності особи, гіпноз⁵.

**** Необхідно зауважити про відсутність єдиного підходу КК України при вживанні в межах ОЧ термінів «примус» та «примушування». Системний аналіз норм дозволяє зробити висновок про однаковий зміст вказаних понять на рівні ОЧ КК.

ліфікується як тяжке тільки тоді, коли воно потягло за собою розвиток психічного захворювання, незалежно від його тривалості і ступеня вилікованості». У порівнянні з *тяжким порушенням психічної цілісності* за Конвенцією психічна хвороба є більш формалізованим поняттям. У випадку з *тяжким порушенням психічної цілісності* прив'язки до психічних захворювань немає, тому можна говорити, що в даному випадку норми КК України лише частково кореспондують з положеннями Конвенції.

В аналітичному експертному звіті «Відповідність окремих законів України положенням Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», підготовленому Хав'єром Тручеро-Кувасом та Ганною Христовою спільно з Миколою Хавронюком для Ради Європи, пропонується внести зміни до статті 129 КК України, зокрема, криміналізувати «погрозу заповіданням тілесного ушкодження, зараженням невиліковною хворобою або вчиненням дій сексуального характеру, якщо вони викликали у потерпілої особи реальне побоювання за свою безпеку», а також доповнити статтю частиною третьою: «Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені:

- 1) повторно;
- 2) за попередньою змовою групою осіб або організованою групою;
- 3) із використанням зброї;
- 4) з мотивів расової, національної, міжрегіональної чи релігійної нетерпимості»⁹.

Такі пропозиції можна оцінити як позитивні зрушення в напрямку наближення положень КК України до вимог Конвенції, оскільки, по-перше, розширено зміст погроз; по-друге, криміналізація таких погроз пов'язана із суб'єктивним сприйняттям потерпілою особою такої погрози; по-третє, кваліфіковані склади злочину включають повторність, що свідчить про систематичність такого типу поведінки, а також використання зброї, про що йдеться в Конвенції.

Також в аналітичному експертному звіті «Відповідність окремих законів України положенням Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» пропонується криміналізувати *примушування*¹⁰. Зважаючи на те, що примушування як прояв психічного насильства на знайшло належного відображення в КК України, така пропозиція є раціональною. Проблемним може стати питання про вимоги вчинити правомірні дії, які особа повинна вчинити (наприклад, такі, що входять до кола її службових обов'язків). У такому випадку примушування фактично підміняє собою погрозу.

Положення Конвенції щодо **фізичного насильства** теж знайшли своє відображення в нормах КК України. Слід зауважити, що ступінь їх кореспондування високий, проте не може вважатися повним. Фізичне насильство криміналізоване на рівні багатьох статей КК України. Норми, які найповніше відображають положення Конвенції, сконцентровані в розділі II ОЧ КК України, але не обмежені лише цим розділом.

Відповідно до п. 188 Пояснювальної записки, термін «фізичне насильство» передбачає тілесне ушкодження, отримане в результаті застосування прямої та протизаконної фізичної сили. Він також охоплює насильство, що має наслідком смерть жертви.

У теорії кримінального права України немає єдиного підходу щодо того, чи охоплює фізичне насильство смерть жертви. У деяких статтях ОЧ КК такий наслідок прямо передбачений (наприклад, умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого – ч. 2 ст. 121 КК України), в інших такої вказівки немає (приміром, ч. 2 ст. 162 КК в частині «вчинені із застосуванням насильства») не містить опису характеру насильства). Саме останній різновид норм є проблемним при визначенні наслідків фізичного насильства. На думку Л. Д. Гаухмана, поняття насильства як елемента складів насильницьких злочинів має неоднакове кримінально-правове значення. Воно завжди включає наслідки у вигляді легких тілесних ушкоджень, поглинає наслідки у вигляді умисних менш тяжких тілесних ушкоджень не в усіх випадках, а, як правило, лише тоді, коли насильство є елементом складу тяжкого злочину чи злочину, більш небезпечного, ніж спричинення менш тяжких тілесних ушкоджень»¹¹.

На відміну від підходу Конвенції, за кримінальним правом України застосування фізичного насильства не вимагає обов'язкового наслідку у вигляді *тілесних ушкоджень*. Зокрема, на рівні розділу II ОЧ КК України формулювання ч. 1 ст. 126 «інші насильницькі дії» (передбачає вплив на людину (окрім удару і побиття), що викликає біль або відчуття¹²) є найменшим проявом насильства, що становить самостійний злочин. Якщо характеризувати фізичне насильство як обов'язковий елемент інших юридичних складів злочину, то при вчиненні деяких не вимагається навіть такого мінімального наслідку (наприклад, за ч. 2 ст. 405 КК України «під іншими насильницькими діями треба розуміти, наприклад, насильницьке позбавлення можливості вільно пересуватися по місцевості»¹³).

КК України не вирішує всіх проблем застосування фізичного насильства **щодо жінок та домашнього насильства**. Наявність спеціальних суб'єктів вчинення злочину не завжди свідчить про соціальний контекст. Так, у ст. 117 КК України йдеться про вбивство матір'ю новонародженої дитини. Однак це пов'язано з тим, що під час пологів і деякий час після них жінка перебуває в особливому фізичному та психічному стані, який послаблює її здатність повністю усвідомлювати свої дії або керувати ними. До того ж, цей вид умисного вбивства вважається вбивством при пом'якшуючих обставинах, що, очевидно, не відповідає ключовим ідеям Конвенції. Незважаючи на наявність в деяких складах спеціальних суб'єктів і потерпілих, в цілому можна констатувати фрагментарність відображення в КК України насильства щодо жінок та домашнього насильства.

В Експертному висновку до законопроекту «Про запобігання та протидію домашньому насильству», наданому Бюро демократичних інституцій та прав людини, а також в аналітичному експертному звіті

«Відповідність окремих законів України положенням Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» рекомендовано виділити злочини у сфері домашнього насильства в окрему категорію*. Зважаючи на особливості сучасного законодавства України, створення нового злочину (домашнього насильства) матиме своїм наслідком складність у відмежуванні його від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, та злочинів, передбачених розділом II ОЧ КК України. Основним аргументом розробників ст. 126-1 («Домашнє насильство») є те, що нова категорія злочинів має вирішувати питання, пов'язані із систематичними діями фізичного насильства, а також із психологічним, економічним та сексуальним насильством. Аргумент є слушним, оскільки систематичність є ознакою домашнього насильства як негативного соціального явища, однак в даному випадку постає питання про те, чи може систематичний характер охоплюватися поняттям продовжуваного злочину за ч. 2 ст. 32 КК України? Також проблемною видається можливість досягти адекватної караності «домашнього насильства» порівняно з іншими проявами насильства, оскільки можлива ситуація, за якої тілесні ушкодження як прояв домашнього насильства будуть каратися менш суворо.

В цілому, положення Конвенції щодо психічного та фізичного насильства знайшли своє відображення в КК України. У випадку з психологічним насильством таке відображення є фрагментарним, а з фізичним – більш повним. Однак щодо обох видів насильства не можна говорити про абсолютне кореспондування положень КК України та Конвенції. Це зумовлено насамперед тим, що зазначене насильство в Конвенції має соціальний характер, потребує врахування деяких обставин, про які не йдеться в КК України (передбачені у ст. 46 Конвенції).

Не можна оминати увагою той факт, що п.п. 6, 7, 8 ст. 67 КК за наявності певної фактичної ситуації можуть враховувати прояви домашнього насильства та насильства щодо жінок як обставини, що обтяжують покарання. Проте таке врахування не є комплексним, не охоплює всі прояви домашнього насильства, насильства щодо жінок і здійснюється лише на етапі індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Створення ефективних механізмів захисту жертв та протидії домашньому насильству і насильству щодо жінок повинно уособлювати баланс захищеності від його проявів, невтручання в приватне життя і неможливості маніпулювання. На наш погляд, таким механізмом є зазначення так званого «домашнього насильства» в якості обтяжуючої обставини тих юридичних складів злочинів, які пов'язані з умисним застосуванням насильства в межах розділу II ОЧ КК України (зокрема, ст.ст. 115, 120, 121, 122, 125, 126, 127, 129).

¹ Ілкічєва К. І. Деякі питання поняття насильства щодо жінок // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3–4 (19–20). – С. 340–344.

² Баякина О. А. Соотношение понятий психического и психологического здоровья личности // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Психология. – 2009. – т. 11, 4 (5). – С. 1195–2000.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. – С. 1185.

⁴ Кримінальне право (Особлива частина): підручник / За ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К.: ВД «Дакор», 2013. – 786 с. – С. 76.

⁵ Храмов О. М. Психічне насильство у кримінальному праві: поняття та ознаки // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2006. – Вип. 34. – С. 132.

⁶ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. – К.: А.С.К., 2005. – 848 с. – С. 270.

⁷ Там само. – С. 291.

⁸ Храмов А. Насилие как категория общей части уголовного права Украины // Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2014. – № 4. – С. 171.

⁹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2010 – 1288 с. – С. 123.

¹⁰ Аналітичний експертний звіт «Відповідність окремих законів України положенням Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», підготовлений Хав'єром Тручеро-Кувасом та Ганною Христовою спільно з Миколою Хавронюком для Ради Європи. – С. 63. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mlsp.kmu.gov.ua/document/168506/e.pdf

¹¹ Гаухман Л. Д. Насилие как средство совершения преступлений. – М.: Юридическая литература. – 1974. – 167 с. – С. 91.

* Слід звернути увагу, що в Конвенції йде мова про фізичне та психологічне насильство взагалі (ст. ст. 33, 35). Натомість у п. 149 Доповідної записки зазначено, що з досліджень чинного національного законодавства Сторін щодо насильства проти жінок та домашнього насильства стає очевидною наявність багатьох прогалів, тому необхідно підсилувати законодавчий захист та компенсації, а також брати до уваги існуючу позитивну практику внесення змін до систем законодавства усіх держав-членів для ефективного запобігання та протидії цим формам насильства. У п. 151 Доповідної записки йдеться про те, що національні заходи протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству часто проводяться несистематично або залишаються недостатніми через прогалини в законодавстві, а в п. 152 наголошується на тому, що основною метою кримінально-правових заходів є спрямування Сторін до впровадження ефективної політики для стримування насильства щодо жінок та домашнього насильства. З наведеного вище випливає, що положення Конвенції щодо психологічного та фізичного насильства слід розуміти не абстрактно, а в контексті насильства щодо жінок та домашнього насильства. З'ясування цього питання має значення для визначення обсягу зобов'язань держав-учасниць щодо імплементації відповідних положень Конвенції в національне законодавство.

¹² Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. – К.: А.С.К., 2005. – 848 с. – С. 246.

¹³ Там само. – С. 277.

Резюме

Олена Я. Г. Актуальні питання імплементації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами 2011 року (щодо психологічного та фізичного насильства) в кримінальне законодавство України.

У статті розглядаються особливості імплементації положень Стамбульської конвенції 2011 р. щодо психологічного та фізичного насильства в кримінальне законодавство України. Здійснюється комплексний порівняльно-правовий аналіз проявів психічного насильства в теорії кримінального права України та за підходом Конвенції, приділяється увага понятійним розбіжностям та особливостям перекладу англійських термінів. Досліджується зміст фізичного насильства за Кримінальним кодексом України та в контексті Конвенції, з'ясовуються принципові відмінності між ними. Визначається ступінь відповідності положень національного законодавства вимогам Конвенції, наводяться пропозиції із вдосконалення КК України.

Ключові слова: Стамбульська конвенція 2011 року, насильство щодо жінок, домашнє насильство, психічне насильство, фізичне насильство, погрози, примушування.

Резюме

Олена Я. Г. Актуальные вопросы имплементации положений Конвенции Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием 2011 года (относительно психологического и физического насилия) в уголовное законодательство Украины.

В статье рассматриваются особенности имплементации положений Стамбульской конвенции 2011 года относительно психологического и физического насилия в уголовное законодательство Украины. Осуществляется комплексный сравнительно-правовой анализ проявлений психического насилия в теории уголовного права Украины и согласно подходу Конвенции, уделяется внимание понятийным расхождениям и особенностям перевода англоязычных терминов. Исследуется содержание физического насилия в Уголовном кодексе Украины и в контексте Конвенции, выясняются принципиальные отличия между ними. Определяется степень соответствия положений национального законодательства требованиям Конвенции, приводятся предложения по усовершенствованию УК Украины.

Ключевые слова: Стамбульская конвенция 2011 года, насилие в отношении женщин, домашнее насилие, психическое насилие, физическое насилие, угрозы, принуждение.

Summary

Olenina Y. Current Issues of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence Provisions (on Psychological and Physical Violence) Implementation into the Criminal Legislation of Ukraine.

The article deals with the specificity of implementation of Istanbul Convention provisions on psychological and physical violence into the criminal legislation of Ukraine. Author analyses forms of psychological violence in domestic criminal law theory and according to the Convention concept, pays attention to the difference in notions and to the features of English terms translation. The meanings of physical violence under the Criminal Code of Ukraine and according to the Convention concept have been researched into as well as the principal difference between them. The extent of compliance of domestic legislation and the Convention claims has been identified; proposals to the Criminal Code of Ukraine have been submitted.

Key words: Istanbul Convention 2011, violence against women, domestic violence, psychological violence, physical violence, threats, coercion.

УДК 34:61]: 608.1

О. П. ОМЕЛЬЧЕНКО

*Ольга Петрівна Омельченко, студентка VI курсу
Київського університету права НАН України*

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СУБ'ЄКТА І ОБ'ЄКТА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЛЮДИНІ

Сучасну медицину, яка дедалі все впевненіше робить кроки до свого удосконалення та розвитку, вже неможливо уявити без медико-біологічних експериментів, для проведення котрих все частіше обираються люди. Впровадження новітніх методів та способів лікування, застосування нової медичної техніки, використання сучасних лікарських засобів у медичній практиці потребують попередньої експериментальної апробації з залученням людини в якості об'єкта дослідження.

Проведення експериментів на людях, у тому числі й медико-біологічних, відоме з давніх часів, однак першим міжнародним документом, у якому були закріплені принципи проведення дослідів на людях, а також